

מימין: ששון נבאי, אורי אברהמי, אבינועם מור'חיים ואהרון אלמוג

כני יודים, מארסיה ר קאמיה מחליטים יום אחד לצאת למסע: מב' חזנת התנאים זה היה מסע די קל, בלי צורך לחצות ימים או גבולות... לא היה עליהם להתמודד עם מינהגים זרים, עם לשון, עם אקלים ועם מאכלים משונים... מזג האוויר לא חרג אף פעם מגבולות הממוגן. מה שבוגע לכסף, היה להם בכל זאת מספיק בשביל להסתובב לפה ולשם, מבלי לפשוט יד... היה עליהם להאבק, אבל פחות אולי מרוב האנשים ש' קמים והולכים מתוך איוה דחף, ל' עתים ברור ולעתים סתום.

אנו פוגשים בהם לרוב כשהם נתר' ינם במצבים של השפלה. את יהם משליכים השניים על ההליכה, שהיא יסוד טראגי נוסף בעולמו של בטס; והיה הליכה נצחית ללא מטרה, ללא סוף, ה' מדגישה את אי-יכולתו של האדם לחרוג ממצבו הנואש לעבר חיים אחרים, זוהי דרך המובילה רק אל המוות.

"לאן אנו הולכים? אתה לא יודע לאן אנו הולכים?"
 "מה זה איכפת לנו לאן אנו הולכים? אנחנו הולכים. זה מספיק..."
 מעל פני השטח נראית הליכתם כאילו היא מתחשפת: הם פוגשים בדמויות, במקומות ובמצבים חד' שים, אבל למעשה אין זו אלא ו' ריאציה על מצבים ישנים ומוכרים. מה שידעו בסוף המחזה — ידעו כבר בתחילתו, דבר לא השתנה. דבר לא נוסף, אך, למרות זאת הם מוסיפים לפעול מתוך ייאוש, ל' כח. להאזין זה בזה, להשליט על' מס וזוהי הדרך היחידה, בה הם מקיימים עצמם בתוך התופת ה' אנושית.

מסע לישום מקום

מאת ניצה ארן

"מארסיה וקאמיה", רומאן מאת סמואל בקט, שפורסם לראשונה בשנת 1970, עולה בימים אלה בבכורה עולמית על בימת "החאן" הירושלמי, בבימוי מיכל גוברין

הבמאית מיכל גוברין

אבינועם מור'חיים (קאמיה)

מה שנשמע כתחילתו של סיפור הרפתקאות — הינו, בעצם, משגה שונה בתכלית. "מארסיה וקאמיה", רומאן מאת סמואל בקט, הוא סי' פרוזי של מסע, מיוחד במינו. יצ'י אהם לדרך של שני היודים לבושי' הכלואים מתוכננת, ואננם בפד' גות (שום דבר לא יפריע לצאת לדרך למחרת השכם בבוקר ובכל מוג'אוויר שיהיה). אבל היא מסתיימת באותו מקום בו החלה, לאחר נדודים רבים, בדרכים ש' אינו מולוכות לישום מקום. זהו מסע רוחני של האדם אל תוך נבכי משמתי. מה שהחל בצעידה לכיוון בלתי ידוע, מתוך מטרה בלתי ברור' רה, מסתיים כמיפגשו של האדם עם תודעתו עם עצמו.

את "מארסיה וקאמיה" כתב סמואל בקט בשנת 1946, כשנתיים לפני שכתב את מחזהו המפורסם "מחכים לגורו". אך, עד שנת 1970 לא התיר לפרסמו. החוקרת האמ' ריקנית, דיירידר בר, מחברת הביור' גראפיה של בקט, סבורה שהמחזאי לירד אירגנו, אשר תרעב את מ' לזרזו, את התבררה האירית ואת יחסה הלגלגני ליצירותיו. מספר למעשה ברומאן זה את סיפור גלותו מרצון, את ניתוקו מארצו, את יציאתו לדרך אחרת לקראת עתיד לא ברור, אהדים מתיאורי' המקום ושמות גיבורים ב. "מארסיה וקאמיה" נושאים אפילו צלילי אי' די מובקע, עליכו, יש הסבורים, כי בקט לא יש לפרסם מהר מדי יצירה שנושאה אופי אישי כל כך. עתה, תשע שנים לאחר שהור' מאן ראה אור לראשונה, עולה ב' פעם הראשונה גם המסע על "מאר' סיה וקאמיה". הצגת הבכורה הע' למית תחיים בימים הקרובים ב' "החאן" הירושלמי.

"את הרומאן", אומרת הבמאית מיכל גוברין, "קראתי במקורו, ב' צדפתית והופתעתי להיווכח שיש כשרו פוטנציאל תיאטראלי עצום, כאשר תהלה לברר את האפשי' כוח להעלות את היצירה על הבמה, הבהר לה, כי בקט מהנגד נמר' צות להעברת יצירותיו ממדיום אחד למיטתו. האיש בן ה-79, חתן פרס נובל לספרות, המתגורר כיום בפארו, מסרב אפילו להחיר הק' רנת מחותניו בטליוויזיה.

לא, המיניאטורה, מספרת הבמ' את הישראלית, מפניו במכתב אל ההוצאה לאור המסתלת בוכ' יות על יצירותיו של בקט. ב' מכתבה פירשה את תוכניה הק' להצגה, תוך הדגשה כי אין בכור' נחה לעבר את היצירה למחזה, אלא לשמור בקפדנות על מיבנה הרומאן גם על הבמה. העלאת רומאן אגב, על קרשי הבמה אי' נגה בגדר היצירה לגבי מיכל גוב' רין, היא ביטוי את "מארסיה וקאמיה" עילפי עגנון.

בקט אבד לבסוף, ב' הרומאן תורגם בידי שמואל למצ' וכך נכה הרמאן, כאמור, בכבוד נדיר: הוא יהיה היאטרוני הראשון בע' לש' עולמו את "מארסיה וקאמיה" על במתו.

הלכאים
משוליה החברה
 גם אם יש ביצירה יסוד ביוגרפי, "מארסיה וקאמיה" הוא סיפור אנו' ש'לכלי שמשמעותו תורגת במידה

סיור של גופות

ככל שהם מוסיפים לגודל, מורגש ביותר שאת תחילת שקיעתם הת' מורדרות הפיוית והרוחנית. בקט ממחיש זאת באמצעות ע' מוטי' בים העוברים לאורך המחזה. ה' ראשון: איבוד החפצים החיוניים אשר בלעדיהם תהיה גוועתם של ה' שניים מהירה יותר, השני בולט בדרך הולכים: ככל שדומתו נוד', ה'התה הליכתם אישית וכבדה ו' תר, חרף הקלת הנטל בגלל איבוד החפצים.

באשר יצאי לדרך, הצטיידו ב' תמלול ובו מעט צידה: ב'מטריה ובמעילי גשם. מדי פעם עצרו כדי לנודא שאכן החפצים החיוניים מצויים ברשותם. אך אחד לאחר הם הולכים ונעלמים. התרמיל אי' בד ראשון, אחריו — המטריה ו' לאחריה מגיע תורו של מעיל ה' גשם.

ככל שחפציהם פוחתים, גדלה תולכת התפוררותם הפיוית. עם התמעטותם של חפציהם, הולך ו' ניתק צינור החמצן המקשר אותם אל החיים. אין הם מסוגלים עוד ללכת בכוחות עצמם. הם נעזרים במקלות נדודים עבים. נצמדים איש אל רעהו בייאוש נורא. האחד גורח את רעהו, אך אין יודעים עוד נפלי המוביל ומי הוא המובל. הם נוטפים יחד קומים יחד לסירוגין, כשלאחד מושך את השני בשאריות כוחותיו.

המוות, בבסיבות אלה, נראה כ' מוצא ההגייוני ביותר. אומר קאמיה: "האדם נילאה בסופו של דבר לנר הכבאים ולראות איך נמסים בזה אחר זה, מעט נרות השעות שעוד נותרו לו".

מדוע אנו מתעקשים? משיב מרסיה, "האם אינך מבחין למעט באפשרות להשלים עם העונש ה' מגוחך הזה, להמתין לתליין בשיר ויוון נפש, כאישור למצב ענינים קיים?".

ככל שהולכת וגדלה התאבדותם הפיוית, הלכות ומתחבת המליו' שבפי המספר, הניגוד שבין תה' משעות התנועה של הש. ים תה' גבורת הויצורו בפי המספר, ממ' חיישים את חומרת מצבו הגופני לבטח, יעצרו ולא יקומו עוד אלא לאחר מותם.

החלק האחרון של המחזה מת' והו מביאטורה של המסע כולו, (מוף כעמוד 54)

החירות לתוך נבכי נפשם, הור' פכת את המספר לחלק בלתי נפרד מאישותם ועצמותם. לקולם את פניהם.

מארסיה וקאמיה מגלמים את השקפת העולם, הטראגית מיסודה, של בקט: אנשים ספק'חיים, ספק' דועכים, חלכאים פסוליה החברה, אשר כמעט דבר אינו ידוע על חיי' הם: מאין באו? במה הם עוסי' הם? מהם הם חיים? את כל חיי' הם הם מסכמים בכמה מישפטים: "לא, השארנו שום דבר בכיסים, לפחות?... כרטיסים מנוקבים מכל' הסוגים, גפרורים משומשים, פיסת נייר משולי עיתון ועליהן שרידים ממשפטים של גנישות אבודות, בגל עפרון... כמה תחיתות נייר ניגוב ואבק, חיים שלמים".

כמו ביצירותיו האחרות, אין בקט טורח לשפוך אור על עברם: "בעצם, מי אתה קאמיה?" "אני? אני קאמיה". "די ערוב". "אתה מספר לי?". "כילולי' למיאלו את עצמי אר' תה שאלה".

שני נדודים בצידי הדרכים נעים בעולמו של בקט, שהוא עולם ל' לא חסד וללא רחמים, עולם של ברירות, זיקנה, שימפון ומוות.

לאורך חלקה הגדול של ההצגה אין בקט יוצר מיפגש מיוז בין ה' שניים לבין המספר, הרוכב אחריו. הם, שכן בצד אגודלי, על אופני' האשעו שלו, כשהוא לבוש במעיל גשום בלוי, אבל, נוכחותו מורגש שת, "מזור", אומר מארסיה לירי' דו, "לעיתים קרובות יש לי הרגשה שאנחנו לא לבד, אתה לא?... ענין נוכחותו של שלישי... היא אופפת אותנו, חשתי בה מן היום הרא' שון".

רק בתום ההצגה נגפשים הש' לשה, לרבע קט: הדראמה של ה' שנים מצטלבת עם המגנודרמה של ה' המספר, עד לרגע המיפגש, הוא המספר לצופים בקול את אשר מצמצים השניים בגוונות גיגית לידו, תוך שיושג בתנועות אומץ ובמיי' מיקה. הוא ממשש לא אחת ממשור' להעברת מחשבותיהם, הרגשתם, מאווייהם:

"מבעד לשימשה הכתומה, הג' שם נראה להם כמו מהוב, מה ש' הזכיר להם... לאחד את רומא, ל' שידו את נאפולי, אבל בלי שידו בכך זה בפניו זה ועם רגש הקרוב לברושה, זה היה צורך לעשות להם טוב על הלב, אותה פלישה לתקופת מרוחקת, אבל זה לא עשה להם טוב על הלב...".

רבה מן התחום האישי הצר, ה' במה הכמעט-חשופה הופכת במה' לך ההצגה לזירת נדודים, עליה מלכיים ללא הרף מארסיה (ששון גבא) וקאמיה (אבינועם מור' חיים). את מסעם החלו לפי כיוון נפילתה של מסתיימת המישפחת: "בוא נעוף את המטריה שלנו ל' אוריר... היא תיפול בצורה מסויי' מת, על פי חוקים נעלים מבינתני. כל מה שישאר לנו לעשות זה ל' זגן לדרך בציר המסומן".

הם מבקשים להתרחק מהגיגים הקרוי עיר, אך מטרםם אינה נהי' רה אפילו להם עצמם, האם מה שהם מחפשים קיים בכלל? מה הם מחפשים, בעצם? הם נדודים ללא התחלה, ללא סוף, ללא זמן מוגדר, כשהם נתקלים בדמויות אפיוניות שונות, אשר רובן צעות על הבמה ממוש מקום וחזרות במהירות אל המקום שממנו באו.

האחד שאינו עובד אותם מרגע עלייתם על הבמה ועד סוף המחז' זה הוא המספר (אהרון אלמוג), ה' מלווה אותם בכל דרך נדודיהם. "ממות ז', אומרת הבמאית, מעניקה למחזה את מיסגרת היר' דמות המקורית שלו. גם שם קיימת נטת התכוונת מן הצד בדמויות המעולות".

מסע לשום מקום

(סוף מעמוד 39)

שני הידידים, שלובי ידיים עם המספר, צועדים במעין טיול של גופות לאחר המוות, של אברים מתפוררים, לעבר הרפתקאות נוספות, ששוב לא יהיה שונות מן הישנות. בגבור יסוריהם, לא נותר להם אלא לזעק מתוך ייאוש נורא: "החיים — לגרדום!"

בהשפעת

"מחכים לגודו"?

הצמד הוא אחד המוטיבים הידועים בעולמו של בקט: בין שני גיבוריו יש דבקות פיזית ורוחנית. מחד גיסא, נראה הקשר ביניהם חסר תכלית. רוצים היו להפרד זה מזה, אך מאידך גיסא בדידותם רפחדיהם מחזירים אותם איש אל רעהו. האם הם שני יצורי אנוש, או, אולי, בעצם אדם אחד? לכאורה הם שונים, למאסיה יש הזיות התאבדויות, רצון לבריחה מתמדת. קאמיה, שורשינו נעוצים יותר בקרקע, טעור ניו הגיוניים יותר, אך לאורך הן מחזה משתנים יחסי הכוחות ביניהם. כל אחד, בתורו, הוא המור ביל, הוא המציל את המצב תודות לתושיותו. אט אט מיטשטשים איפיוניהם והם הופכים האחד ל"כפילו של השני. רמזים על התפתחות זו מצויים כבר בהתחלת המחזה. לשניהם רק חפצים שימוריים יחידים: תרמיל אחד, מיטת ריה אחת, מעיל גשם אחד. במה"לך המסע רואים השניים בחפצים אלה רכוש משותף: "התרמיל שלי" נו, המיטריה שלנו, החצי שלי של מעיל הגשם שלנו"... ככל שהם נמצאים יחד, גוברת תלותם ההדדית, הרוחנית והפיזית כאחד. הן מוות ימצא אותם למעשה כגוף אחד, אחוזים ודבוקים זה בזה באין מפריד.

מקום חשוב במחזה תופסות הדמויות האפיוניות. אותן פוגשים השניים בדרך נדודיהם. כולן חלק מעולם הדמויות הבקטי — אנשים התרים אחרי אחיזה, משמעות לתייהם. אך אין תכלית למאמצייהם. הם לוקים בריקבון גופני ורוחני — רובם ככולם צולעים, חולי עגבת, מעוותים, בעלי-מומים שונים. הם היצורים הדחויים, המקוללים, החיים בשולי החברה האנושית. כל מאמצייהם ליצור קשר עם זולתם עולים בתוהו. בקט, כדרכו, מציג גיבורים בבדידות מתמדת, אשר ניסיונותיהם למצוא שפה משותפת עם זולתם ועם עצמם נדונו מראש לכישלון. דמויות אלה מרבות את הדימיון בין מסעם של מארסיה וקאמיה לבין המסע המתמיד בתופת של דנטה, ב"קומדיה האלהית". גם כאן, גם שם, נעים הגיבורים במעגל לקראת מותם. אלא, שבקט מעניק מימד נוסף ליצירותיו: גיבוריו ניוונים דו-קא מעוותיהם של אחרים. הם רויים במיפגשים עמם מעין "חוויות" שאותן יש לאגור כזכרונות. בדרך מיוחדת משלה עיצבה מי

כל גוברין את מיפגשיהם של שנים עם הדמויות הרבות. "במקום ליצור מקומות בהם נמצאים אני שים אלה", היא מספרת, "בחרתי להעלות אותם על דרך נדודיהם של מארסיה וקאמיה. העברתי אר תם תהליך של הפשטה והם נושאים את מקומותיהם על גבם, כך אילו היו תרמיל נדודים". כך נר"א, למשל, המוג כשהדלפק תלוי על צווארו, והלך — הנערה שבייתה מתאכסנים השניים — נוד שאת על גבה שטיח ארוך-ארוך, המסמל את מעונה. יצירתם של האתרים הלא-ריאליים יוצרת ניגוד למהות הריאלי. האדם הנודד עם ביתו על גבו הופך אט אט גם הוא לחפץ הנזרק כלאחר יד לאחר בלותו...

שאלה מתבקשת מאלה היא, הר אם הושפע מחזהו של בקט "מחכים לגודו" מן הרומאן "מארסיה וקאמיה", שנכתב, כאמור, שנתיים לפניו? אין עוררין על כך שחומר רב מן הרומאן אכן מצא דרכו אל המחזה — בצורת הדיאלוגים, מיבנה התמונות וצמד הגיבורים הראשיים. אך למרות קווי הדמיון, יש בכל זאת שוני רב: ולאדימיר ואסטרגון, גיבורי "מחכים לגודו", מעבירים את זמנם בהמתנה סטאית במקום אחד, ממנו אין הם זזים. לעומתם מבלים מארסיה וקאמיה את זמנם במסע נדודים בלתי פוסק. גם איפיון הדמויות שור: נה: למארסיה וקאמיה מעניק בקט גוון ריאליסטי יותר, אנושי יותר. הבדל נוסף נעוץ בדמות המספר, ב"מחכים לגודו" נוכחותו מורגשת, אך אין הוא נמצא שם פיזית. ב"מארסיה וקאמיה" משמש המספר כדמות שלישית, בלתי-נפרדת. ברומאן — המוות הוא המוצא ה"אחרון ושני הגיבורים נכספים אליו, באותה מידה בה הוא נע ל"עברם. "מחכים לגודו" אינו מסת"יים במוות ממש.

סיפור מסעם של מארסיה וקאמיה מתגלה, כמו ברוב מחזותיו של בקט, כביטוי חיצוני בלבד ל"תהליכי תודעתו של האדם. הזמן האין-סופי והנדודים מאותו מקום לאותו מקום, מדגישים כי היציאה לדרך היא רוחנית בלבד, מיבנה של סיטואציות, שכל אחת מהן עומדת בזכות עצמה, וכל כולן יחד יוצרות מסע אחד. מקבילה אולי ל"מיבנה המוח. המורכב מתאים תאים שכולם יחד יוצרים את תה"לך התודעה. הצופה מציץ לעברם של תהליכים אלה המוגדלים לנגד עיניו אחד לאחד, כמו במיקרוסקופ ענקי.

התפאורה, שעוצבה בידי דורון ליבנה, בוגר "בצלאל", בעזרת מסכים שקופים ומישחקי-אור יוצרת את תחושת חליפות העתים, זירת הנדודים, הבנויה לכאורה כ"חלל ריק, מעניקה בעת ובעונה אחת את תחושת ההסגר והחנק בה מהלכות הדמויות בעולמו של בקט, ממנו אין הם מצליחים להחלץ, חרף מאמצייהם.